

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA QADRIYAT YO'NALISHLARINI SHAKILLANTIRISHDA OILAVIY TARBIYANING O'RNI

ABDUKAXAROVA DILRABO ABDULLA QIZI

Kimyo Xalqaro Universiteti 2-bosqich magistranti

dilraboabduqaxxorova1@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida qadriyat yo'nalishlarini shakllantirish jarayonida oilaviy tarbiyaning tutgan o'rni va pedagogik ahamiyati tahlil qilinadi. Oilada beriladigan tarbiya bolaning ma'naviy-axloqiy rivojlanishida, uning ijtimoiy muhitga moslashuvida hamda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalanishida muhim omil hisoblanadi. Tadqiqot davomida oila muhitining bolaning dunyoqarashi, xulq-atvori va qadriyat tizimining shakllanishiga ta'siri ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan yoritiladi. Shuningdek, ota-ona va maktab hamkorligining boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijobiy qadriyatlarni rivojlantirishdagi o'rni ham asoslab beriladi. Maqolada oilaviy tarbiya jarayonida qo'llaniladigan samarali pedagogik yondashuvlar va tarbiyaviy usullar haqida xulosalar keltiriladi.

Kalit so'zlar: oilaviy tarbiya, qadriyat yo'nalishlari, boshlang'ich ta'lim, ma'naviy-axloqiy tarbiya, milliy qadriyatlar.

Kirish

Bugungi kunda ta'lim tizimida shaxsni har tomonlama barkamol qilib tarbiyalash, uning ma'naviy-axloqiy fazilatlarini shakllantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Jamiyat taraqqiyoti ko'p jihatdan yosh avlodning qanday qadriyatlar asosida tarbiyalanishiga bog'liqdir. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarning dunyoqarashi, axloqiy qarashlari hamda ijtimoiy xulq-atvoriga oid dastlabki tasavvurlar shakllana boshlaydi. Shu sababli mazkur davrda bolalarda to'g'ri qadriyat yo'nalishlarini shakllantirish masalasi pedagogika fanining dolzarb muammolaridan biri sifatida qoraladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari shaxs sifatida rivojlanishining dastlabki bosqichida turli ijtimoiy ta'sirlarni qabul qiladi. Bu jarayonda oila muhitining ta'siri alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki bola ilk tarbiyani oilada oladi, uning axloqiy qarashlari, muomala madaniyati, kattalarga hurmat, kichiklarga mehr kabi fazilatlar avvalo oilaviy muhit orqali shakllanadi. Oila bolaga nafaqat mehr va e'tibor beradigan muhit, balki uning ijtimoiy hayotga tayyorlanishida muhim tarbiyaviy institut ham hisoblanadi. Shuning uchun boshlang'ich sinf o'quvchilarida qadriyat yo'nalishlarini shakllantirishda oilaning tarbiyaviy

imkoniyatlarini ilmiy asosda o'rganish muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda shaxsning qadriyat yo'nalishlari uning dunyoqarashi, ma'naviy ehtiyojlari va hayotiy qarashlari bilan chambarchas bog'liq holda shakllanishi ta'kidlanadi. Qadriyatlar insonning ijtimoiy hayotda o'z o'rnini topishiga, jamiyatda qabul qilingan axloqiy me'yorlarga amal qilishiga va o'z faoliyatini muayyan maqsadlar asosida tashkil etishiga yordam beradi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijobiy qadriyat yo'nalishlarini shakllantirish jarayoni nafaqat ta'lim muassasalari, balki oila bilan hamkorlikda amalga oshirilishi lozim. Bugungi globallashuv jarayonida yosh avlodning ma'naviy immunitetini mustahkamlash, ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash alohida ahamiyat kasb etmoqda. Chunki turli axborot oqimlari, madaniy ta'sirlar hamda ijtimoiy muhitning o'zgarishi yoshlarning qarashlari va qadriyat tizimiga ham ta'sir ko'rsatmoqda. Bunday sharoitda oilaviy tarbiyaning mazmunini boyitish, ota-onalarning pedagogik madaniyatini oshirish hamda ularning farzand tarbiyasidagi mas'uliyatini kuchaytirish zarur hisoblanadi.

Oilada shakllangan qadriyatlar bola shaxsining keyingi rivojlanishida mustahkam poydevor vazifasini bajaradi. Bolaning ota-onasi bilan muloqoti, oiladagi tarbiyaviy muhit, o'zaro hurmat va mehr-muhabbat kabi omillar uning axloqiy qarashlari va ijtimoiy xulq-atvoriga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, boshlang'ich sinf yoshidagi bolalar kattalarning xatti-harakatlarini kuzatish orqali ularni o'ziga namuna sifatida qabul qiladi. Shu sababli ota-onalarning shaxsiy namunalari, ularning farzandga bo'lgan munosabati hamda oiladagi tarbiyaviy muhit bolaning qadriyat yo'nalishlarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Boshlang'ich ta'lim jarayonida maktab va oila hamkorligining samarali tashkil etilishi ham o'quvchilarda ijobiy qadriyatlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Maktab o'quvchilarga bilim berish bilan birga ularning axloqiy kamolotini ham ta'minlaydi, oila esa ushbu jarayonni mustahkamlaydi va davom ettiradi. Shuning uchun pedagoglar va ota-onalar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, tarbiyaviy faoliyatni muvofiqlashtirish orqali o'quvchilarda ijobiy qadriyat yo'nalishlarini shakllantirish mumkin. Shu jihatdan qaraganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarida qadriyat yo'nalishlarini shakllantirishda oilaviy tarbiyaning o'rnini va ahamiyatini ilmiy-pedagogik jihatdan o'rganish muhim hisoblanadi. Mazkur maqolada oilaviy tarbiyaning boshlang'ich sinf o'quvchilarining ma'naviy-axloqiy rivojlanishiga ta'siri, oila muhitining shaxs shakllanishidagi o'rnini hamda oila va maktab hamkorligining ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, o'quvchilarda ijobiy qadriyat yo'nalishlarini shakllantirishga xizmat qiluvchi pedagogik omillar va

tarbiyaviy yondashuvlar haqida ilmiy xulosalar keltiriladi¹²⁵.

Asosiy Qism

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida qadriyat yo'nalishlarini shakllantirish murakkab va ko'p omilli pedagogik jarayon hisoblanadi. Bu jarayon shaxsning ijtimoiy muhit bilan o'zaro aloqasi, tarbiyaviy ta'sirlar hamda ta'lim jarayonida shakllanadigan axloqiy qarashlar orqali amalga oshadi. Ayniqsa, oila muhitida beriladigan tarbiya bolalarda ijobiy qadriyatlarni rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki bola hayotining dastlabki bosqichida u atrofdagi voqelikni aynan oila orqali idrok etadi va o'zining dastlabki xulq-atvor me'yorlarini ham shu muhitda o'zlashtiradi. Oilada shakllanadigan tarbiyaviy muhit bolaning ma'naviy kamolotida muhim o'rin tutadi. Ota-onaning farzandga bo'lgan munosabati, oila a'zolari o'rtasidagi o'zaro hurmat va mehr-muhabbat, tarbiyaviy mas'uliyatning to'g'ri taqsimlanishi bolada ijobiy qadriyatlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, boshlang'ich sinf yoshidagi bolalar kattalarning xatti-harakatlarini kuzatish orqali ularni o'ziga namuna sifatida qabul qiladi. Shu sababli ota-onalarning shaxsiy namunalari, ularning muomala madaniyati va farzand tarbiyasiga bo'lgan yondashuvi bolalarning qadriyat yo'nalishlarining shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida qadriyat yo'nalishlari asosan axloqiy, ijtimoiy va madaniy qadriyatlar orqali namoyon bo'ladi. Bular qatoriga kattalarga hurmat, kichiklarga mehr, halollik, mas'uliyat, mehnatsevarlik, do'stlik va hamjihatlik kabi fazilatlar kiradi. Mazkur fazilatlarining shakllanishi ko'p jihatdan oila muhitida olib boriladigan tarbiyaviy faoliyatga bog'liqdir. Ota-onalar bolaga o'z xatti-harakatlari orqali ijobiy namunalar ko'rsatib, unda to'g'ri axloqiy qarashlarni rivojlantirishlari mumkin. Oilaviy tarbiyada bolalarning yosh xususiyatlarini hisobga olish ham muhim ahamiyatga ega. Boshlang'ich sinf o'quvchilari hissiy jihatdan sezgir bo'lib, ular kattalarning munosabatlariga tez ta'sirlanadi. Shuning uchun oilada ijobiy psixologik muhit yaratish, bolani qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish uning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi hamda ijobiy qadriyatlarni shakllantirishga yordam beradi. Agar oila muhitida o'zaro hurmat, samimiylik va hamjihatlik hukm sursa, bola ham ana shunday munosabatlarni o'z xulq-atvorida namoyon eta boshlaydi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida qadriyat yo'nalishlarini shakllantirishda

---

¹²⁵ Musurmonova O. Oila ma'naviyati – milliy tarbiya asosi. – Toshkent: O'qituvchi, 2011. – 45-bet.

maktab va oila hamkorligi ham muhim ahamiyatga ega. Chunki maktabda berilayotgan ta'lim-tarbiya oilada davom ettirilmasa, uning samaradorligi yetarli darajada bo'lmisligi mumkin. Shu sababli pedagoglar ota-onalar bilan muntazam hamkorlikda ishlashi, ularga farzand tarbiyasiga oid pedagogik tavsiyalar berishi maqsadga muvofiqdir. Bunday hamkorlik orqali o'quvchilarda ijobiy axloqiy sifatlar va qadriyat yo'nalishlarini yanada mustahkamlash mumkin. Shuningdek, oilaviy tarbiyada milliy qadriyatlarni bolalar ongiga singdirish ham muhim hisoblanadi. O'zbek xalqining boy madaniy merosi, urf-odatlar, an'analar va axloqiy me'yorlari yosh avlod tarbiyasida muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Ota-onalar bolalarga milliy an'analar, odob-axloq qoidalari hamda xalqimizga xos insoniy fazilatlar haqida tushuncha berib borish orqali ularda milliy qadriyatlarga hurmat tuyg'usini shakllantirishlari mumkin. Bu esa bolalarning ma'naviy dunyosini boyitib, ularni jamiyatda faol va mas'uliyatli shaxs sifatida shakllanishiga yordam beradi. Pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, oila muhitida berilgan tarbiya bolaning kelajakdagi ijtimoiy faoliyatida ham muhim rol o'ynaydi. Oilada o'rgatilgan axloqiy me'yorlar va qadriyatlar bolaning maktabdagi xulq-atvori, o'qishga bo'lgan munosabati hamda jamoadagi o'rni bilan bevosita bog'liqdir. Shu sababli oilaviy tarbiyani takomillashtirish, ota-onalarning pedagogik madaniyatini oshirish hamda oila va maktab o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash boshlang'ich sinf o'quvchilarida qadriyat yo'nalishlarini samarali shakllantirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarida qadriyat yo'nalishlarini shakllantirish jarayonida oilaviy tarbiya hal qiluvchi omillardan biri hisoblanadi. Oilada yaratilgan sog'lom ma'naviy muhit, ota-onaning farzand tarbiyasiga bo'lgan e'tibori hamda maktab bilan hamkorlikda olib boriladigan tarbiyaviy ishlar o'quvchilarda ijobiy qadriyatlarni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida qadriyat yo'nalishlarini shakllantirish jarayoni shaxs kamolotining muhim bosqichlaridan biri hisoblanadi. Ushbu davrda bolalarda axloqiy qarashlar, ijtimoiy munosabatlar hamda hayotiy qadriyatlar shakllana boshlaydi. Shuning uchun ham mazkur jarayonda oila muhitining ta'siri alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki bola dastlabki tarbiyani oilada oladi va uning dunyoqarashi, xulq-atvori hamda ma'naviy qarashlari aynan oilaviy muhit ta'sirida shakllanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, oilada yaratilgan sog'lom ma'naviy muhit, ota-onaning farzand tarbiyasiga bo'lgan e'tibori va mas'uliyati bolalarda ijobiy qadriyatlarni shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. Oila a'zolari o'rtasidagi o'zaro hurmat, mehr-muhabbat, hamjihatlik va samimiylilik kabi munosabatlar bola shaxsining

axloqiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, ota-onaning shaxsiy namunalari, ularning muomala madaniyati va tarbiyaviy yondashuvi bolalarda to'g'ri qadriyat yo'nalishlarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, boshlang'ich sinf o'quvchilarida qadriyat yo'nalishlarini shakllantirish jarayonida milliy va umuminsoniy qadriyatlarga tayanish muhimdir. Milliy an'analar, urf-odatlar, odob-axloq qoidalari hamda xalqimizga xos insoniy fazilatlar yosh avlod tarbiyasida muhim manba hisoblanadi. Oilada ushbu qadriyatlarning mazmun-mohiyatini bolalarga tushuntirish orqali ularda milliy o'zlikni anglash, vatanga sadoqat, kattalarga hurmat va kichiklarga mehr kabi ijobiy sifatlarni rivojlantirish mumkin. Boshlang'ich ta'lim jarayonida maktab va oila hamkorligini mustahkamlash ham o'quvchilarda qadriyat yo'nalishlarini samarali shakllantirishga xizmat qiladi. Pedagoglar va ota-onalar o'rtasidagi o'zaro hamkorlik, tarbiyaviy ishlarning uzviyligi hamda bolaga nisbatan yagona pedagogik yondashuvning mavjudligi tarbiya jarayonining samaradorligini oshiradi. Shu bois ota-onalarning pedagogik bilimlarini oshirish, ularni farzand tarbiyasiga faol jalb etish ham muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarida qadriyat yo'nalishlarini shakllantirishda oilaviy tarbiya muhim va yetakchi omillardan biridir. Oilada yaratilgan ijobiy tarbiyaviy muhit, ota-onaning shaxsiy namunasi hamda maktab bilan hamkorlikda olib boriladigan tarbiyaviy ishlar o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy kamolotini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Shu sababli oilaviy tarbiya imkoniyatlaridan samarali foydalanish, ota-onalarning pedagogik madaniyatini oshirish hamda oila va ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish yosh avlodni barkamol shaxs sifatida tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOT RO'YXATI

1. Musurmonova O. Oila ma'naviyati – milliy tarbiya asosi. – Toshkent: O'qituvchi, 2011. – 192 b. (45–47-betlar).
2. Hasanboyeva O., To'raqulova X., Alimuhamedov N. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2012. – 304 b. (126–129-betlar).
3. Yo'ldoshev J., Usmonov S. Pedagogika asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2004. – 256 b. (78–82-betlar).
4. Quronov M. Milliy tarbiya. – Toshkent: Ma'naviyat, 2007. – 240 b. (54–59-betlar).
5. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: O'qituvchi, 2008. – 160 b. (35–38-betlar).

6. Karimova V. Oila psixologiyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2008. – 220 b. (92–95-betlar).
7. Roziqov O., Abdullayeva B., Yuldasheva R. Boshlang‘ich ta’lim pedagogikasi. – Toshkent: Fan, 2014. – 288 b. (144–147-betlar).
8. Tursunov I., Nishonaliyev U. Pedagogika kursi. – Toshkent: O‘qituvchi, 1997. – 256 b. (101–104-betlar).